

Ivana Čapeta Rakić – Giuseppe Capriotti

Izabrani primjeri prikaza Židova u Istri u 15. stoljeću unutar ikonografije židovsko-kršćanskog spora

U kasnom srednjem vijeku nastala su brojna slikarska djela u Istri na kojima se prepoznaju razlikovni atributi religijskih Dru-
gih, primarno Židova. To se ponajprije očituje u židovskom šeširu, kao najčešćem atributu Židova u kršćanskoj ikonografiji,
ali i u nekim drugim motivima poput škorpiona, fizičkih deformacija ili metaforičke sljepoće. U ovom preliminarnom istra-
vanju takvi su motivi prepoznati na lokalitetima u Pazinu, Lindaru, Lovranu, Bermu, Gračišću, Svetvinčentu, Pićnu i Vižinadi.
Slijedom toga, razvidna je potreba da se freske na navedenim lokalitetima obrade sveobuhvatnom ikonografskom studijom.
Interes je u ovome tekstu usmjeren na lokalitete u Lindaru, Bermu i Vižinadi. Pritom je poseban naglasak dat temama spora
između kršćana i Židova u ikonografiji slikarskih narativa. Prvi dio teksta odnosi se na razmatranje ikonografski kompleksne
freske u crkvi svete Katarine u Lindaru koju poznajemo pod nazivom *Živi križ*. Premda je freska više puta obrađena u dosa-
dašnjoj historiografiji, u hrvatskoj publicistici se do sada negirala njezina protužidovska poruka, a podjednako nije bila sagle-
dana u kontekstu evolucije antitetičkog odnosa dviju prikazanih personifikacija kao ni razvoja njihovih specifičnih atributa.
Uz niz komparativnih europskih primjera u tekstu se također razmatraju i literarni predlošci koji su utjecali na oblikovanje
teme, odnosno srednjovjekovni traktati koji za okosnicu imaju verbalni duel između Crkve i Sinagoge poput *De altercatione
ecclesiae et synagogae Dialogus*, pogrešno pripisanog Svetom Augustinu. Rasprava između kršćanstva i judaizma je također
predmet interesa drugog dijela teksta koji je posvećen ikonografskoj temi *Disputa u hramu*, a koja se nalazi u kontekstu kri-
stoloških ciklusa u crkvi svete Marije na Škriljinah u Bermu te u crkvi sv. Barnabe u Vižinadi. Tema se također razmatra u kom-
parativnom odnosu prema europskim primjerima. Ukazuje se na to kako promjenom načina prikazivanja židovskih pismo-
znanaca i njihovih atributa, tema može biti predstavljena na neutralan način ili na način da sugerira protužidovski kontekst.
U prilog potonjoj tezi izdvajaju se ekspresivne geste pismoznanaca, koji ne pronalaze odgovore u svojim knjigama slijedom
čega ih trgaju, bacaju na tlo ili čak jedu. Te su slike konceptualno i vizualno slične tradicionalnoj ikonografiji teološkog spora,
pri čemu knjige heretičara padaju zajedno s njima na tlo. U prilog protužidovskom ozračju istarskih fresaka govori i njihova
repcija od suvremenih promatrača, koja je zabilježena u grafitima koje su u freske urezivali domicilni stanovnici nazivajući
židovske pismoznance pogrđnim imenima. Arhivski dokumenti za sada ne daju odgovore na pitanja židovske prisutnosti u
unutrašnjosti istarskog poluotoka, no simptomatično je da se freske protužidovske ikonografije nalaze na teritoriju Istre koji
je bio pod vlašću Habsburga, a njihov netoleratnan stav prema Židovima dobro je poznat i dokumentiran u povijesti.